

DINICU GOLESCU – CĂLĂTOR PRIN EUROPA

SERGIU I. NICOLAESCU

Prima parte a concluziei lui Petre V. Haneș din 1915 la ediția cărții lui Dinicu Golescu sună în felul următor: *Însemnarea călătoriei*, 1826, rămâne scrierea cea mai de seamă a lui Golescu¹ a fost validată de timp și de către istoricii literari care au inclus-o în lucrările lor de sinteză². Continuarea, în schimb, trebuie așezată sub semnul întrebării: „...interesantă nu atât prin ceea ce spune despre Ardeal, Ungaria, Austria, Bavaria, Elveția și Italia, cât prin zugrăvirea sufletului unui boier mare de pe la 1820 și a stării de lucruri de la noi de pe acea vreme. Vorbind despre ce vede peste hotarele țării lui, Golescu se descoperă la fiecare pas și ni se arată un suflet bun, mâhnit adânc de relele dimprejurul său, darnic pentru binele obștei și convins că prin școală, prin teatru prin traduceri din limbi streine, prin economie, prin bunele obiceiuri se poate ridica un popor. Așa erau adevărații boieri de pe la 1820-1830³. Credem că punctul de vedere exprimat mai sus poate fi amendat în sensul că tot atât de interesant și instructiv este și astăzi ce a scris boierul despre străinătate.

De mai multe ori boierul de la Golești a ținut să precizeze scopul scrierii sale. Reluăm numai un fragment, convingător pentru tot ansamblul cărții: „Și eu scriu, nu cu vrăjmășie, căci nu pociu avea cu toți vrăjmășie, ci cu lacrimi, și mă jur pe ceea ce-mi este mai scump, că cu lacrimă! Și voi scrie fiind încredințat că în anii cei mai vechi au fost în trupurile moșilor noștri sânge românesc, au avut fapte virtuoașă; iar de la o vreme s-au ațâțat luxul și scârboasa diplomatică care n-au fost spre vreun temei al nostru sau folos patriei“ (p.8). „Scuzele“ lui Golescu, alături de altele în care se prezintă situația mizerabilă a locuitorilor satului muntenesc (românesc) au fost potrivite pentru generații întregi de intelectuali spre a se lamenta și a deplânge soarta Țării

¹ Constantin Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*. Ediție și prefață de Petre V. Haneș, Ed. Minerva, 1915. Citatele vor fi din această ediție.

² N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică (1929)*, București, Ed. Minerva, 1985; G. Călinescu, *Istoria literaturii române. De la începuturi până în prezent*. București, F.R.L.A., 1941.

³ P.V. Haneș, *op. cit.*, p. 19.

Românești care, decenii bune, din veacul trecut, nu a putut să progreseze decât într-o mică măsură.

„Însemnarea...” are, de fapt, o structură duală; pe de o parte, autorul consemnează situația materială a agriculturii, a industriei dar și cultura și școlile din Vest; pe de alta, situația existentă în țara noastră. Notele sale despre Apus au avut rostul de oferi un exemplu, o direcție de dezvoltare, o modalitate de racordare a spiritualității românești la cea europeană. Ca un veritabil jurnalist modern, Dinicu și-a notat ce a văzut și a trăit în drumurile sale, convins fiind că „vremea este a ne deștepta, ca niște bune gazde, cari, când ies din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor; așa și noi, adunând binele, care din *citiri de cărți bune și folositoare* (s.n.), care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu oameni de neamuri luminate, să-l împărtășim compatrioților noștri și *să-l sădim în pământul nostru* (s.n.) spre rodire înmulțită ca să câștigăm și noi de la următorii noștri mulțumirile ce le aud moșii și strămoșii câți, sau de la sine au aflat, sau dela alții au luat și ne-au lăsat vreun bine (*Cătră cititor*).

Dinicu Goleșcu plecase la drum cu gândul publicării însemnărilor sale, pentru că „am socotit ca prin tipar să le comunc (comunic n.n.) doriților mei compatrioți, îmboldit spre aceasta mai mult de rușine, căci în bibliothicile ce am văzut poate cinevaș să încarce cară de cărți coprinzătoare de călătorii făcute de Evropei nu numai prin India, și prin China, și prin alte țări și ostroave mai depărtate și puțin cunoscute, ci încă și prin țările cele mai apropiate”.

Dinicu Goleșcu știe, totodată, că este un deschizător de drumuri: „Iar la noi nu s-au văzut acest feliu de carte, nici de aceia carii au putut să scrie și mai multe și mai bune”. Lărgimea spirituală se va concretiza în anii următori când Goleșcu va traduce în limba română „Elementuri de filozofie morală” (1827) alcătuite de Neofit Vamva, unde se vorbește despre Zoroastru, Confucius, Esop, Socrate, Platon, Aristotel, Cicero, Seneca, Marc Aureliu, iar dintre creștini pe Grigore cel Mare și Vasile cel Mare, de Ioan Hrisostomul etc. Era de la sine înțeles că lucrarea este interesantă și „prin limba ei superioară... limbii din *Însemnarea călătoriei...* din simplul motiv că autorul a realizat o traducere, având deci în fața ochilor un model, iar *Însemnarea...* este o operă originală, în care limba era cea de la Golești sau de la București, fără efortul de a găsi cuvântul pentru noțiuni abstracte, ci de multe ori vie și colorată, menită să comunice impresii directe.

Spirit deschis, Dinicu manifestă un respect deosebit pentru munca oamenilor pe care-i întâlnește în drumurile sale. La sașii din Țara Bârsei un străin „cum va intra în satele lor, numai dupe cele ce vede cunoaște a lor vrednicie și că au pravili drepte spre fericirea nației”; în jurul Oradiei, „toate aceste câmpuri sunt semănate cu grâu, ovăz și porumb, și livezi de fân” (p. 19). Vizitarea Budapestei îi oferă posibilitatea unor notații extrem de interesante

privind școlile, biblioteca, muzeul, piețele (6 piețe „din care una este atât de mare încât nici un alt oraș al Austriei asemenea nu să află“ - p. 25); băile, comerțul etc.

Însemnările vor avea același ritm și interes atunci când peregrinul va ajunge la Viena unde întâlnește „orânduiala ocârmuirii cea minunată, și cele dupe împrejurul orașului podoabe, cum grădinile“ (p. 37). Ordinea, justiția, edificiile publice, poșta, școala, ajutorul „pentru cei mai de treabă și cu familii grele“, averile mănăstirești, tipărirea cărților, reședința împăratului, mâncarea, micile povești despre cărbunari etc. împlinesc imaginea unei culturii și a unei civilizații care a putut și poate și astăzi să servească drept model. Fără să se entuziasmeze exagerat de cele văzute, devine motivată „plângerea“ despre situația din țara natală. Boierul argeșean nu are complexe față de civilizația Apusului, ci face o relatare obiectivă a unor situații existente în timpul său. Numai atunci când prezintă starea țării intervine emoția: „O! Cum îmi aduc aminte, și cum sunt silit să mă spovidesc că sunt foarte greșit. Căci eu nu numai nu am făcut nici un bine cât de mic patriei spre mulțumire, căci au hrănit au îmbogățit, au cinstit pe părinții mei, moși și strămoși ci dela cea dintâi dregătorie și până la cea din urmă n-am conținut luând luări neprevălnicite dela acest norod, care nu-și are nici hrana din toate zilele... fericit va fi acel compatriot care se va simți că nu a urmat ca mine, căci nu-l va împunge cugetul (p. 88). „Învățăturile...“ lui Neagoe parcă sună aici peste secole, în însemnările unui om care știe să vadă și să compare și, în același timp, înțelege că sacrificiile pentru țară nu sunt niciodată prea mari. Se știe că Dinicu Golescu nu s-a limitat numai la vorbe, ci, începând cu celebra școală a continuat cu aceste însemnări, care tot o școală sunt, cu traducerile cu organizarea diferitelor societăți culturale, împletind armonios cuvântul cu fapta.

Era normal ca un mare entuziasm să-l cuprindă pe Golescu la vizitarea Italiei. După ce intră în Veneția și începe să se acomodeze cu orașul, „excursionistul“ nu scapă din vedere că „toate acestea (văzute de el) au plecat spre așa dărăpănare, încât poate sămăni acest oraș cu un om de 100 de ani, pe carele după ce l-au lăsat puterile și să află într-o așa de proastă stare, stă lângă el un tânăr voinic și frumos, care le privește cum din zi, în zi, să dea bătrânului în râpă (p. 112). Gospodarul nu uită că orașul, deși „zidit în mare“, neavând „nici un loc de a da cele trebuincioase spre hrana orașanilor, nu numai că nu lipsește nimic din cele ce sunt printr-alte orașe, ci pociu zice că sunt și mai cu prisos decât într-alte părți“ (p. 117). Era normal ca „reporterul“ să se întrebe cum reușesc venețienii să aibă de toate, deși sunt așezați pe malul mării. Întrebare la care românii nu pot da un răspuns coerent nici după 175 de ani.

Deși îl trece printre „descoperitorii occidentului“, G. Călinescu îl clasifică repede pe boierul călător: „Golescu are nu numai spiritul de panoramă

dar și sentimentalitatea ușoară a celor jos⁴. Sentimentalitate sau nu, important este că Golescu a avut intuiția să-și noteze multe lucruri folositoare și cum să nu fie emoționante interogațiile multiple, adevărate cascade, care se împletesc în tot textul cărții sale. Când este întrebat dacă în Țara Românească există teatru în limba română, încurcătura în care este pus este sinceră: „Judece acum fieșcine cât am fost de strâmtorat de ce-i răspunde, și ce? Adevărul? Ar fi fost spre defăimarea nației mele. O minciună prefăcută? N-am putut, căci erau mulți cari nu numai știu cele ce să urmează, ci parcă au condice și de viețuirea fieșcăruia“ (p. 121).

Dinicu Golescu a avut un *simț estetic* și o receptivitate care îl cinstesc și astăzi, când mii de însemnări de călătorie au apărut. Spiritul său iscoditor, memoria foarte bună (cu toate notele în grecește) fac din acest „jurnal“ o lectură mult mai interesantă decât cu aproape două veacuri în urmă. Reluăm o descriere a aceluiași oraș Milano: „Milanu are cinci theatre, are o plimbare ca la Prater“; are o locantă „unde se dau baluri între dumnealor“, nemaivorbind de celebrul Dom și de celelalte biserici. „Italienii cei nobili și neguțători sunt vrednici de iubire, că sunt oameni slobozi și galantoni, și împodobiți cu adevărate daruri de noblețe“ (p. 133). Putea Golescu, la 1824-1825 să facă analize stilistice despre arta renașterii sau despre Vatican? Exemplele s-ar putea înmulți cu alte note despre Germania, Elveția și Ungaria. În fond, boierul este un excursionist care scrie despre ce vede, nu cu dicționarul sau cu ghidul în mână, ci urcat într-un „ailvagen“ incomod, plin de bagaje și cu grija de a nu le pierde pe drum, uneori scrise în „locantele“ unde înnoptează.

Nu se poate susține că Dinicu are numai cuvinte de ocară la situația compatrioților lui. Când aceștia au avut posibilitatea, ca în Banat, ei au devenit soldați și sunt „după călărimea Ungariei, cea mai bună și credincioasă oaste sunt românii (p. 137). Nu românii „de jos“, despre care vorbea G. Călinescu, sunt vinovați de starea lor cea rea, ci nenorocitele de condiții istorice care au dus la stricarea tradițiilor celor bune moștenite din bătrâni și care s au accentuat în timpul domniilor fanariote. Strigătul Golescului „și căci nu scriu numai pentru îndreptarea noastră ci a tuturor celor 4 sisteme de oameni (p. 146) este sincer și, mai ales, cu ecou amplu în deceniile ce au urmat și prin străduințele lui. Ce poate fi mai izbitor pentru un român, chiar și de astăzi, când autorul vizitând orașul München ține să noteze: „Din câte am văzut întru acest oraș, cel mai vrednic de vedere, și atât de deosebit lucru, încât Pociu zice că în puține locuri să va afla, este o mare zidire coprinzătoare de 52 săli și odăi, întru care o minunată bibliotecă de cărți deosibite și în toate limbile (s.n.), în număr de peste 400.000 de tomuri, din cari 12.000 sunt numai manuscripturi din vremea ce încă tiparul nu să izvodisă și dintru aceste, peste 6.000 sunt grecești, dintru cari 1.060 sunt numai tomuri de Aristotel. Apoi socotească-să ce comoară de cărți

⁴ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 67 și urm.

scumpă este aceasta...” (p. 168). Urmează un șir de titluri începând cu *Iliada*. Golescu nu uită să descrie și Muzeul de Artă „de peste 10.000 icoane și cadre”, grădinile și parcurile. E adevărat că el rămâne la nivel senzorial, al numărătorii, al impresiei create prin simțuri și cred că un pictor ar fi putut sau ar putea realiza tablouri excelente după aceste scurte note de călătorie.

Comparația cu Dimitrie Cantemir pe care o face G. Călinescu privind aprecierea lucrărilor de artă și de frumuseți este cel puțin inadecvată³, întrucât Cantemir era fiu de domn educat la Constantinopol, el însuși domn al Moldovei. În al doilea rând peste Țările Române trecuse un veac de domnii fanariote care, după cum se știe, nu fuseseră benefice pentru întreaga viață politică, socială și culturală românească; și, în al treilea rând, Golescu era un „om de jos” cum cu ironie îl definește G. Călinescu; „de jos” adică „din popor” nefiind pregătit să recepteze marile opere ale culturii universale. Ceea ce nu este adevărat, pentru că Dinicu nu ocolește niciodată muzeele, teatrele, palatele, dar nu are instrumentele estetice necesare pentru a le judeca; în schimb are sensibilitatea și deschiderea spre a încerca să le înțeleagă. Atunci când are ocazia să o facă, o va face. Spre exemplu, când în Elveția un sătean care îl găzduise în casa lui îi citează din Xenofon și Homer, Golescu devine imediat interesat pentru că el însuși știind grecește putea să aprecieze singur știința de carte a gazdei sale.

Îndemnurile cuprinse în *Însemnare...* au fost citite, înțelese și mai ales aplicate foarte rar de către cei în măsură să schimbe destinele celor „de jos”, dar speranța europeanului Golescu rămâne întreagă: „Și căci nădejdea este nedespărțită de tot omul ce să află pre pământ, această nedejde având și eu, mă bucur nădăjduind că negreșit va veni vreme întru care patria mea, nu zic, în puțini ani să să sămuească întocmai cu orașele cele mari ce am văzut, ci măcar pasul cel dintăiu să să facă...” (p. 222).

Însemnare a călătoriei mele... rămâne, în ciuda celor 175 de ani care au trecut, modernă prin deschidere spre Europa și contemporană prin multiplele întrebări la cer, se pare, mai trebuie să așteptăm și astăzi răspunsul.

³ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 88.